

Меню

Київський університет імені Бориса Грінченка

Артемова Любов Вікторівна

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЛІДЕРСТВО В ПРОФЕСІЇ

Збірник статей до ювілею
Артемової Любові Вікторівни

*Україна, це вічність
вчимося, вчимося
історія, це наша
завершувати
треба це
Ваша
6. сер. 15*

Рекомендовано до друку
Вченою радою Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 2 від 21 жовтня 2015 р.)

Упорядники: Бєленька Г.В., Машовець М.А.

Автори: Бєленька Г.В., Брєжєва О.Г., Вєтинєць К.Л., Гєриш Н.В.,
Гєлєта Н.М., Дєвєлюк О.М., Івєнєтє О.В., Зєгорєднє Л.П., Зєхєрєчєнєкє В.Г.,
Кєрнєушєвє А.В., Лєхєницькє Л.В., Лєтєйєкє Л., Мєтєвєнєкє С.І., Мєшєвєць М.А.,
Мєшєвєць Н.І., Мєшєвєць О.І., Олєйєнєкє Л.М., Пєлєвєнє О.А., Рєгєльєськє Н.В.,
Тєтєрєнєкє С.А., Щєрбєковє К.Я., Янєницькє О.Ю.

Рєдєкєувєннє: Кєрнєушєвє А.В., Лєтєвєнєкє О.Д.

Д71
Дошкільна освіта в Україні: лідерство в професії : збірник статей / (авт. колект.: Л.В. Артемова, Г.В. Бєленькє, Н.М. Гєлєтє і ін.; упорєднєникє Бєлєнькє Г.В., Мєшєвєць М.А.). — К. : Кєйєвськєй унєвєрєситєтє ім. Б. Грєнчєнєкє, 2015. — 264 с.

Збірник статей — зображення результатів діяльності наукової команди доктора педагогічних наук, професора Любові Вікторівни Артемової. Це видання присвячено 80-літтю відомої вченої в галузі дошкільної освіти та професійної підготовки майбутніх вчителів.

Для ширшого кола педагогічних працівників, студентів, аспірантів.

УДК 373.2(477)
ББК 74.1(4Укр)

© Бєлєнькє Г.В., Мєшєвєць М.А., упорєдєувєннє, 2015
© Кєйєвськєй унєвєрєситєтє імєнє Бєрєисє Грєнчєнєкє, 2015

Вєлємишєновнє Лєбєвє Вєктєрєйєвє!

Ваш професійний шлях, науковий поступ, життява дорога є для нас, Ваших учнів, відкритою, цікавою і повчальною книгою. Ми щиро вдячні Вам за Вашу участь в кожній нашій долі як професійній, так і особистій. Бо Ваша небайдужість, людяність, відкритість, прагнення допомогти завжди надихали, стимулювали і організовували нас до активних дій та звершень.

Вашу роль в історії розвитку дошкільної освіти важко переоцінити! Вашими зусиллями та порухами душі здійснено багато корисних змін та прогресивних нововведень у галузі педагогіки і психології дошкільного дитинства та професійної підготовки майбутніх вихователів. Ми захоплюємося Вашою відданістю обраному професійному шляху, умінням побачити і розкрити таланти у людей, які знаходяться поруч із Вами, надихати та позитивно сприймати реальні часи. Ми намагаємося берегти і примножувати ті цінності, якими Ви завжди щєдро дєлєлиєсьє з нємєй, нє бєтєєсьє грєдуєннєм, брєтєй вєдповєдєльнєстєю нє сєбє.

Вітаємо Вас з чудовим ювілеєм!

Від щирого серця бажаємо залишатися молододою, красивою і небайдужою на довгі роки життя! З великою повагою вінуємо Вас, шановний Учителю, пишасмоєсьє співпєрєцєю з Вємєй і рєдєєно, щє мємємє мєжєлєвєстє рєзєм тєврєтє дєбрєє спрєвєиє і рєзєвєвєтєиє дошкєльнєу нєуку!

Ваші випускники, учні, колеги

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВОД ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІЯТИРІЧНИХ ДІТЕЙ <i>Повалюха О.А.</i>	128
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ АСПЕКТІ <i>Карнаухова А.В.</i>	137
ДІАГНОСТИКА ЗМІСТОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ <i>Яцицька О.Ю., Іванюха О.В.</i>	144
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ДУСІ МИРУ НА МАТЕРІАЛАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ <i>Денисюк О.М.</i>	155
ТЕОРЕТИКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНИХ СИТУАЦІЙ В ПРОЦЕСІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ <i>Мельничук (Копиляська) О.І.</i>	159
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДОМЕНІВ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНТЕРНАЛІЗАЦІЯ <i>Лохвицька Л.В.</i>	172
ЗНАННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ ЯК СКЛАДОВА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ <i>Лутийко Людмила</i>	181
КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» З ДИСЦИПЛІНИ «ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ» <i>Матвійченко С.І.</i>	189
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕАЛІЇ, УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ <i>Мельник Н. І.</i>	197
ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У СУЧАСНІЙ ПСИХОДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ МИКОЛАЙВИЧНИ <i>Олійник Л.М.</i>	210
СТАНОВЛЕННЯ СВІТУ ДИТИНСТВА ЯК ПРОБЛЕМА МИНУЛОГО ТА СУЧАСНОСТІ <i>Розанська Н.В.</i>	219

НАСТУПНІСТЬ І СПАДКОЕМНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ <i>Титаренко С.А.</i>	226
ВИКОРИСТАННЯ МІНІ-МУЗЕЇВ ПРИРОДИ В ДУХОВНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ <i>Загородня Л.П.</i>	236
ФОТОГАЛЕРЕЯ	245

дальших наукових досліджень пов'язані з пошуком шляхів удосконалення контролю та оцінювання навчальних знань та умінь студентів спеціальності «Дошкільна освіта» ОКР «магістр».

Джерела

1. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи : Навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури / Л.В. Артемова. — К. : Кондор, 2008. — 272 с.
2. Артемова Л.В. Інтерактивні методи й прийоми для організації співпраці викладача і студентів під час лекції / Л.В. Артемова // Вісник Київського міжнародного університету. Серія : Педагогічні науки : 36. наук. праць. — К. : КиМУ, 2006. — Вип. 8. — С. 3–13.
3. Артемова Л.В. Педагогічний контроль в системі вищої освіти / Л.В. Артемова // Педагогічна теорія і практика : 36. наук. праць. — К. : Київський національний університет імені Шевченка, 2012. — Вип. 3. — С. 14–28.
4. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : моногр. / Г.В. Беленька. — Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 320 с.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : Методичний посібник для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 316 с.
6. Денисенко Н.Ф. Теоретичні засади та практика управління системою виховання дітей у дошкільних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук : спец. : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Н.Ф. Денисенко, К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. — 30 с.
7. Лисенко Н.В. Науково-методичні засади вдосконалення змісту професійної підготовки магістрів педагогіки за спеціальністю «Дошкільне виховання» / Лисенко Н.В. // Вісник Київського міжнародного університету. Серія : Педагогічні науки. — К., 2004. — Вип. 5. — С. 129–138.
8. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : Науч. посібник / О.М. Пехота, В.Д. Булак та ін. / Заг. ред. І.А. Зязюна. — М. : Вид-во «А.С.К.», 2003. — 240 с.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учебн. пособие для педагогических вузов и институтов повышения квалификации / Г.К. Селевко. — М. : Народное образование, 1998. — 255 с.
10. Современные технологии сохранения и укрепления здоровья детей. Учеб. пособие / Под. общ. ред. Н.В. Сократова. — М. : ТЦ Сфера, 2005. — 224 с.
11. Теорія і практика вищої школи: Навчально-методичний комплекс / Уклад. Артемова Л.В. — К. : КиМУ, 2005. — 41 с.
12. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник / М.М. Фіцула. — 2-ге вид. доп. — К. : Академвидав, 2010. — 456 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕАЛІЇ, УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Мельник Н. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти,
Педагогічний інститут, Київський університет
імені Бориса Грінченка

Сучасна суспільно-політична інтеграція українського суспільства в європейський соціопростір, економічне співробітництво та активна співпраця і комунікація вітчизняних науковців у сфері міжнародного співробітництва унеможливило відокремлення системи вищої педагогічної освіти України та її модернізацію без урахування міжнародного досвіду. В умовах таких стрімких трансформацій суспільно-політичного та економічного життя перед вітчизняною системою професійної підготовки фахівців дошкільної освіти постає завдання підготовки конкурентоспроможного, творчого, активного та компетентного вихователя, здатного не тільки до творчої самореалізації, але й до постійного професійного розвитку, вдосконалення, освіти протягом життя, що є базовими положеннями європейської педагогічної освіти. Оскільки міжнародна інтеграція та глобалізація освіти є важливим інструментом виконання нових вимог та викликів, які постають перед сучасною освітою фахівців дошкільної освіти, а також сприяє взаємозбагаченню та взаємодоповненню професійної педагогічної освіти у різних країнах питання формування професійної компетентності майбутніх вихователів у контексті інтеграції в європейський освітній визначається актуальністю і потребує окремого компаративного аналізу.

Концептуальні положення щодо модернізації системи освіти України в цілому відображено в законодавчо-нормативних документах: Закон України «Про освіту» (1991), Закон України «Про вищу освіту» (2014). Важливими засадничими положеннями для вітчизняної педагогічної освіти є також і накази Міністерства освіти і науки України, в яких сформульовано вимоги щодо євроінтеграції: «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), «Про затвердження плану дій щодо реформування системи педагогічної і післядипломної освіти педагогічних працівників на 2009–2012 роки» (2009), «Про затвердження галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013) та ін.

Зазначені документи актуалізують проблему пошуку механізмів адаптації вищої педагогічної освіти України до європейських вимог щодо підготовки педагогів різних освітніх ланок.

Науковий інтерес даного дослідження стосується розробки механізмів адаптації вітчизняної професійної підготовки фахівців дошкільної освіти на основі дослідження особливостей концепцій професійної освіти дошкільних педагогів у країнах Західної Європи. Стратегія наукового пошуку полягає у тому, що вивчення концептуальних засад професійної підготовки дошкільних педагогів, дослідження теоретичних та методичних основ формування їхньої професійної компетентності у країнах Західної Європи уможливить розробку нової концепції професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, яка відповідатиме загальноєвропейським тенденціям розвитку педагогічної освіти; сприятиме розширенню, уточненню та узгодженню змісту ключових понять професійної підготовки фахівців дошкільної освіти; сприятиме удосконаленню навчальних програм професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Здійснення комплексного аналізу формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти не можливе без урахування наукового доробку з проблеми модернізації педагогічної освіти таких дослідників як В. Андрущенко, О. Анісімова, Г. Балла, І. Беха, О. Грицай, І. Зязюн, В. Кременя, І. Підласого, О. Чалого та інших. Так, І. Зязюн підкреслюючи необхідність раціоналізації реформування та оновлення змісту педагогічної освіти зазначив, що в ринкових умовах працівникам освіти і керівникам необхідно «сфокусувати свої зусилля, вони повинні усвідомити існування альтернативних можливостей, а також врахувати протиріччя між необхідністю, з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з другого, — зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству» [4]. Особливої уваги зміни концепції педагогічної освіти в Україні у напрямі європейської стратегії розвитку надавав В. Кремень: «...наш навчальний процес здебільшого скерований на те, щоб дитина здобула ту чи іншу суму знань і, в кращому випадку, могла її переказати на уроці або під час іспитів. А йдеться про переорієнтування навчання з простого засвоєння предметів на отримання навичок, умінь на їх основі самостійно аналізувати процеси, що відбуваються навколо і самостійно приймати рішення» [6, с. 4]. Концептуальні положення наукових праць дослідників стали вихідними засадами розвитку професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Фундаментальними дослідженнями проблеми якісного оновлення та удосконалення змісту професійної підготовки фахівців дошкільної освіти стали наукові праці Л. Артемової, Г. Беленької,

А. Богуш, З. Борисової, Н. Гавриш, Л. Завгородньої, Є. Карпової, О. Кучерявого, І. Луценко, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Г. Сухорукової, І. Рогальська-Яблонської та інших.

Сучасна наукова періодика нараховує чимало компаративних досліджень з проблем підготовки педагогічних кадрів у країнах Європи, здійснених вітчизняними науковцями (В. Базуріна, В. Гаманюк, О. Голотюк, В. Грачева, Я. Морітз, В. Семилетко, Л. Пуховська та інші), що свідчить про актуальність та потребу пошуку шляхів трансформації вищої педагогічної освіти до стандартів запроваджених у країнах Європи. Водночас, лише у небагатьох вітчизняних науковців предметом комплексного дослідження стала професійна підготовка вихователів у Європі, Америці, а саме: О. Сулима в своїх працях презентує особливості компетентнісного підходу підготовки вихователів у Німеччині [12]; О. Бевз в контексті дослідження особливостей організації роботи з обдарованими дітьми частково торкається особливостей професійної підготовки педагогів дошкільної освіти у США [2, с. 112.]; в контексті дослідження розвитку системи дошкільної освіти у США, Н. Мельник частково розкрила особливості ступеневої підготовки педагогів для дошкільних закладів [7, с. 187–190].

Підготовка фахівців дошкільної освіти в країнах Європи досить широко представлено в працях провідних сучасних європейських вчених: П. Оберхюмер, І. Шрейер, М. Ньюман, М. Келлі, Дж. Кемілі та ін. Тож, за нашим переконанням, джерелом поступу в цьому напрямі є аналіз зарубіжних наукових дискусій стосовно формування професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, як країн в яких система педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти функціонує на високому рівні забезпечуючи якість надання освітніх послуг зазначеної галузі.

Звертаючись до проблеми формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в контексті євроінтеграційних процесів, які відбуваються у сучасній педагогічній освіті, важливо насамперед визначити концепцію професійної підготовки дошкільних педагогів в європейському освітньому просторі. Концептуальні засади європейської педагогічної освіти були об'єктом дослідження багатьох провідних сучасних українських науковців-компаративістів. Концепцію педагогічної освіти в країнах Європи в контексті визначення тенденцій розвитку освіти та освітніх систем аналізували у своїх наукових працях К. Балабанов (тенденції розвитку освіти і науки у Європейському Союзі), Т. Десятов (тенденції реформування вищої освіти в країнах Східної Європи), А. Сбуруєва (тенденції реформування середньої освіти англomовних країн), О. Локшина (тенденції розвитку змісту шкіль-

ної освіти в країнах Європейського Союзу); в контексті аналізу розвитку та модернізації системи освіти в країнах Європейського Союзу проблему концепції педагогічної освіти представлено у наукових роботах О. Бочарової (реформування вищої освіти у Франції), Т. Заднюк (університетська освіта у Німеччині), Т. Кучай (навчання вчителів іноземної мови у Великій Британії); вагоме значення мають дослідження концептуальних засад педагогічної освіти в контексті аналізу професійної підготовки вчителів дослідження М. Мясковського (професійної підготовки вчителів у Австрії), Ю. Кіщенко (Англія), А. Соколова (Уельс), О. Аксентьева, В. Лашихіна, О. Романенко (Франція), Н. Козак, Н. Махия (Німеччина), О. Локшина, Л. Пуховська (європейські країни та країни Західної Європи).

Серед європейських науковців вагомий внесок у розробку та дослідження ідеї концептуалізації педагогічної освіти внесли Х. Джадж (H. Judge) — перспективи розвитку педагогічної освіти в міжнародному контексті; Ф. Бухбергер (F. Buchberger), А. Грівс (A. Greaves), Д. Калос (D. Kallos), П. Лейдерен (P. Laderriene), Т. Сандер (T. Sander) — перспективи поступу педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу та Європи.

За дослідженням О. Локшиної у європейському освітньому просторі склалось кілька провідних концепцій педагогічної освіти:

— концепція Ч. Банаха, яка характеризує підготовку вчителя як відкриту та інноваційну у формуванні пізнавальних, мовних, ціннісних, інтерпретаційних, інтерперсональних, комунікаційних компетенцій; еластичну систему, що передбачає впровадження у педагогічне мислення різноманітності та варіативності; гуманізаційну і гармонійну у виконанні різних ролей; наукову, інтеграційну та інтердисциплінарну в межах змісту та організації підготовки; безперервну самоосвіту для постійного вираження педагогічних ідей [14, с. 111];

— концепція Л. Шульмана, під керівництвом якого група вчених Стенфордського університету визначила сім категорій навчання майбутнього вчителя, які називають «базою знань учителя»: спеціальні знання (зміст дисциплін, що буде викладатися); загальні педагогічні знання (наголос на широкіх принципах організації навчального процесу та управління ними при викладанні свого предмета); технологічні знання (знання і розуміння шкільної навчальної програми з особливим акцентом на тих програмах і матеріалах, якими вчитель послуговується як «виробничими інструментами»); педагогічний зміст знань (своєрідна сукупність змісту спеціальних знань, знання педагогіки, методики; спеціальна форма розуміння змісту вчителем); знання учнів, їх характеристик; загальні знання освітнього контексту (від малої групи

чи класу, управління шкільними окретами та фінансування їх до особливостей громад та культур); знання мети, кінцевих результатів навчання, їх філософської та історичної основи [9, с. 64–65];

— концепція «навчання через практику», яку представляє Д. Фіш, висвітлює проблеми сучасної педагогічної освіти. Найбільший акцент автор робить на взаємозв'язку теорії з практикою. Вона стверджує, що кожна теорія базується на практиці і придатна лише тоді, коли вдосконалює реальну практику і вимагає починати підготовку педагогів саме з педагогічної практики [21, с. 59–60];

— інше бачення особливостей підготовки вчителя знаходимо у «Теорії підготовки педагогів» А. Т. Пірсона. Автор вважає, що праця педагога є інтерактивною діяльністю у тому розумінні, що ситуація, створена, згідно з початковими намірами вчителя, впливає на них і викликає їх зміну. Кінцевий результат процесу навчання може бути дуже віддаленим від задуму, який дав йому початок. Враховуючи це, для педагога дуже важливо знати, як змінювати свої початкові рішення щодо вимог конкретних ситуацій. Такі положення взято за основу концепції [25, с. 145–147].

Сформовані у сучасному європейському освітньому просторі концепції педагогічної освіти безумовно знайшли свій відбиток в концепції професійної підготовки дошкільних педагогів на європейському континенті. Так, за дослідженням П. Оберхюм, педагогічна освіта майбутніх фахівців дошкільної освіти в європейському вимірі покликана формувати комплекс педагогічних компетенцій та компетентностей педагога до яких належать:

- вміння концептуалізувати і розробляти «програми-діалоги (іншими словами програми співпраці та взаємодії)» з батьками, постачальниками і представниками місцевого співтовариства з метою забезпечення потреб як окремих дітей так їхніх сімей відповідно до конкретного місця розташування центру розвитку дітей, дитячих садочків, ігрових груп тощо;

- вміння представлення і легітимації професійну практику перед стоянкового аудиторії (наприклад, місцевих політиків, зацікавлених громадян);

- здатність цілісно та комплексно реалізовувати різні форми управління центрами для дітей дошкільного віку, формувати культуру прийняття рішень, що полягає у раціональному підході розв'язання завдань, а також раціональності управління ресурсами.

- здатність розробляти широкий спектр ролей участі батьків у діяльності різних форм дошкільної освіти;

- вміння розробляти конкретні стратегії для залучення батьків і батьків дітей етнічних меншин та різного національного походження;
- готовність організовувати різні постійнодіючі освітні заходи для дітей спільно з їхніми батьками та іншими представниками родини.
- здатність до комунікації з батьками, їх підтримка та створення умов для формування групи батьків взаємопідтримки та допомоги.
- вміння співпрацювати з іншими професійними агентствами на регулярній основі (наприклад, освітні, медичні, лікувальні послуги).
- спроможність до професійного розвитку (вивчення досвіду колег, критичне самооцінювання, забезпечення якісного освітнього процесу в різних за формою та типом власності установах, які надають освітні послуги для дітей дошкільного віку), а також готовність та вміння здійснювати інноваційну експериментальну діяльність з різними підходами по відношенню до розвитку якості та оцінки освітнього процесу, до якого залучені діти раннього та дошкільного віку [22].

Питання формування професійних педагогічних компетентностей досить активно розробляється та досліджується в сучасних вітчизняних наукових дослідженнях і пов'язане, насамперед із становленням нової освітньої системи в умовах євроінтеграційних процесів, зміни світоглядних орієнтацій, розширення громадянської і національної свідомості. Так серед провідних українських дослідників професійну педагогічну компетентність та компетенції досліджували В. Кремень, який наголошує на тому, що велике значення для удосконалення професійної компетентності має розвиток університетської освіти, яка забезпечує майбутнє шляхом формування нового покоління професіоналів, виробляє високоякісний людський (освіта, здоров'я) та соціальний (культура, загальні цінності, сильне громадянське суспільство) капітал [5, с. 17]; Л. Пуховська, у своїх наукових працях досліджуючи різні аспекти педагогічних компетентностей сучасного європейського вчителя встановила, що в європейському освітньому вимірі розрізняють різні групи педагогічних компетентностей, найбільш поширеними є такі: педагогічні й предметні компетентності, компетентності щодо інтеграції теорії та практики, компетентності щодо співробітництва і взаємодії. Щодо інших груп компетентностей (оцінювання якості, мобільності, управління), що вони є поширеними на рівні концепцій, але маловідомими в національних курікулах [10].

Ідея ключових компетентностей педагога розвивалась в європейських документах та проектах у контексті розбудови концепту ключових компетентностей, починаючи від прийняття Лісабонської стратегії, та в ході засідань Європейської Ради в Лісабоні (2001), Стокгольмі (2001). Європейська Рада запропонувала перелік базових умінь і нави-

чок, необхідних для життя в суспільстві знань. Одночасно було визначено, що зміст понять «вміння» і «навичка» є більш вузькими порівняно із сутністю поняття «компетентність», оскільки останнє **якщо** такі складові, як знання, вміння, ставлення, риси, якості, цінності тощо. З огляду на це на засіданні в Барселоні (2002) було запропоновано перелік базових компетентностей: грамотність (навички читання, письма та лічби), базові компетентності з математики, іноземних мов, природознавства, інформаційно-комунікаційних технологій, а також **уміння** вчитися, соціальні навички, підприємливість та загальна культура [11]. Вагомий доробок у напрямі адаптації вітчизняної професійної освіти фахівців дошкільної галузі до європейських вимог зробили Л. Артемова та Ю. Косенко, розробивши модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах [1].

Важливими для дослідження професійних компетентностей фахівців дошкільної освіти є й результати наукової роботи А. Сбруєвої, яка охарактеризувала компетентності педагога відповідно до трьох груп чинників, що впливають на формування компетентностей в цілому:

а) **соціальні зміни**, якими зумовлена необхідність формування таких компетентностей учителя — компетентності у сфері громадянської освіти учнів; компетентності у сфері розвитку навчальних умінь учнів; встановлення зв'язків між компетентностями;

б) **зростаюча різноманітність учнівських контингентів та зміни у шкільному середовищі**, зміни які вимагають від учителя врахування нових умов здійснення навчального процесу (уміння співпрацювати з учнями різного соціального, культурного та етнічного походження; у позакласній роботі вчитель повинен оволодіти такими компетентностями (укладання нових навчальних програм, участь в організаційному розвитку школи, в розробці нових форм оцінювання знань учнів; уміння співпрацювати з батьками учнів та іншими соціальними партнерами); вчитель повинен вміти інтегрувати ІКТ у навчальний процес;

в) **зростаючий рівень професіоналізації діяльності вчителя**, вимога яка передбачає дослідницький характер професійної діяльності, готовність до розв'язання професійних проблем; відповідальне ставлення до свого професійного розвитку як до неперервного процесу [11].

Особливе значення в процесі формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у Європі мають **вимоги до компетентностей** дошкільних педагогів, які сформульовано у Звіті головного директорату Європейської комісії з освіти і культури, відповідно якого компетентність, формується в чотирьох вимірах. Це означає, що на кожному етапі системи професійної підготовки дошкільних педаго-

гів відбувається формування певного рівня, а саме: індивідуальний рівень; інституційний та рівень команди; міжінституційних рівень; рівень управління.

В контексті критичної рефлексії індивідуальний рівень професійної компетентності педагога дошкільної освіти полягає у прагненні до постійного творчого зростання, прагненню постійно підвищувати рівень знань, удосконалювати практику і формувати нові цінності. Зазначимо що, в реальному житті, вони нероздільні та взаємовпливають один на одного. Врахування цього аспекту є досить важливим в умовах складної і динамічної діяльності педагога, щоденна практика стає найважливішим аспектом професійної компетентності дошкільного педагога. Таким чином, він стає компетентним, що є результатом безперервного процесу навчання: процес, за допомогою якого власні навички стають предметом вдосконалення, знання піддаються перевірці в залежності від зміни контекстів діяльності дітей та самого педагога.

Інституційні вимоги передбачають розробку компетенцій педагога дошкільної освіти у напрямку співпраці, співіснування та співкооперації з колегами. В цьому аспекті мова йде про вимоги до педагогічного колективу в цілому і вміння кожного окремого педагога працювати в команді.

Міжінституційні та міжвідомчі вимоги становлять системний підхід до професіоналізації працівників дошкільного навчального закладу. Це означає, що вимоги до педагога формуються відповідно до соціокультурної ситуації в межах певної територіальної арени.

І, зрештою, вимоги до компетентності з управління. Система також включає в себе аспекти загального управління. Аспекти, що характеризують компетентного управлінця освітнього процесу в групі та в дошкільному навчальному закладі взагалі. Знання ситуації професійної підготовки в місцевому, регіональному, національному і міжнародному контекстах; знання прав дітей та сімейного законодавства; анти-дискримінаційна практика; знання стратегії з подолання бідності і соціально-культурної нерівності тощо [15, с. 32–44].

Запропонована система професійної компетентності практикуючих педагогів дошкільної освіти охоплює всі сфери діяльності фахівця, який працює в системі дошкільної освіти [26, с. 327]. Такий концептуальний підхід розширює традиційне розуміння професійної педагогічної компетентності дошкільного педагога (як індивідуальної якості), дозволяє її аналізувати як інтегровану з інституційної в управлінську складову професії. У цьому контексті компетентність розуміється як якість особистості, яка формується і розвивається від знанневої сфери до набуття практичних навичок, оволодіння професією та рефлексією;

як ядро системи професійної підготовки практикуючого педагога дошкільної освіти в країнах Європи. Рефлексія, яка відображає потребо-орієнтований підхід до компетентності педагогів дошкільної освіти не може не стосуватись особистісної складової — діти, педагогічний колектив, батьки, місцеві громади формують «ринкову потребу» в тій чи іншій компетентності фахівця. За таким же принципом формується загальні суспільні вимоги до професії дошкільного педагога. Тобто, концептуальність професійної компетентності розширюється і визначається вже більш загальновідомими термінами: знання, вміння, навички, і в цьому контексті компетентність буде вживатись з метою охоплення всіх аспектів, які характеризують освітню складову професійної діяльності дошкільного педагога [7].

Вищезазначене дає підстави підсумувати, що профілі (як їх називають європейські науковці) офіційних вимог компетентності зорієнтовані, насамперед, індивідуально на кожного фахівця. Хоча деякі профілі компетентності спрямовані також на розв'язання проблеми функціонування працівника в системі дошкільної освіти певної європейської країни. Водночас, за твердженням місцевих експертів, загальноприйняті офіційні вимоги, які орієнтуються на індивідуальні професійні якості, не можуть забезпечити врахування локальних особливостей місцевості, в якій працює фахівець, що в свою чергу впливає на якість послуг в системі дошкільної освіти. Розв'язання проблеми науковці та практики вбачають у реалізації комплексу таких заходів:

- підтримці практикуючих фахівців і майбутніх практикуючих фахівців;

- стимулюванні загальнодержавної та регіональної політики щодо дошкільних закладів;

- супроводі у формуванні лідерства на ринку послуг;

- педагогічному супроводі практикуючих дошкільних педагогів та майбутніх працівників сфери дошкільної освіти;

- створенні рекомендації щодо професійного зростання та формування інших структур у дошкільній галузі з метою її розвитку та вдосконалення, з метою формулювання та удосконалення рамок професійної компетентності практикуючих педагогів дошкільної освіти.

За дослідженням Г. Беленької, вимоги до компетентності вихователя ДНЗ в Україні визначені Галузевими стандартами вищої освіти, що містять перелік професійних компетенцій, а кваліфікації та посади вихователя відповідає освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» [3]. Здійснений Г. Беленькою аналіз змісту фахових компетенцій, представлених у Галузевих стандартах вищої освіти, засвідчив, що алгоритм побудови освітньо-професійної програми підготовки фахівця за освіт-

ньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр»: виробничі функції, типи завдання діяльності, професійні уміння є виправданим, оскільки вибудований на засадах компетентнісного підходу і передбачає постійне залучення студентів до практичних ситуацій вирішення професійних завдань [3].

Водночас дослідниця зазначає, що розвиток системи дошкільної освіти потребує від сучасних вихователів нових фахових умінь, що пов'язані з поширенням інклюзивної освіти, упровадженням в освітній процес комп'ютерних технологій, педагогізацією батьків, що обумовлює необхідність перегляду змісту галузевих стандартів та формує потребу в узгодженості системи фахової підготовки педагогів дошкільного фаху з європейською системою, що має лише два освітні рівні (бакалавр та магістр) і відрізняється від вітчизняної як за змістом, так і термінами підготовки фахівців [3].

Висновки. Компаративний аналіз проблеми професійної підготовки фахівців дошкільної освіти засвідчив, що на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти в цілому в європейських країнах склались різні концепції формування професійної педагогічної компетентності та компетентності дошкільного педагога. Основними концептуальними засадами професійної підготовки дошкільних педагогів є формування комплексу професійних компетентностей відповідно до чотирьохрівневої системи професійної підготовки дошкільних педагогів (індивідуальний рівень, інституційний (рівень команди), міжінституційних та рівень управління). Для європейських країн притаманним є різний підхід у формуванні вимог до компетентності дошкільних педагогів: в одних країнах існують загальнонаціональні офіційні вимоги до компетентності педагогів як до професії так і до базової професійної підготовки, в іншому — існують лише офіційні національні вимоги до професії, а до базової підготовки відсутні (або ж навпаки); є країни, в яких взагалі ніяких вимог не сформовано — ні до професії, ні до освіти дошкільних педагогів у цілому.

Дослідження особливостей формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в європейському контексті дозволило встановити, що важливим чинником, який впливає на якість дошкільної освіти в країнах Європи, є також суперечність між вимогами ринку праці до професійних навичок практикуючих педагогів дошкільної освіти та їхньою спроможністю до подальшої експериментальної, інноваційної діяльності та до професійного й особистісного розвитку, що формуються в умовах університетської освіти. На переконання сучасних європейських дослідників, не доцільно брати за орієнтир професійної компетентності лише «потреби ринку», адже результатом пе-

дагогічної освіти повинен бути професійний компетентний фахівець, який здатен до гнучкості, відповідно до вимог не тільки «сьогоднішнього» ринку праці, але й готового інноваційно працювати з «завтрішніми» дітьми та їхніми сім'ями. Правильне вирішення суперечності — баланс між вимогами ринку праці та вищими навчальними закладами як плацдармами, в яких здійснюються навчання, інтерактивна взаємодія та конструктивний підхід між професійними навчальними закладами та роботодавцями.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в Україні та європейському освітньому просторі. Окремого вивчення потребують методичні підходи формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в Європі; подальшого уточнення та характеристики потребують рівні професійної педагогічної компетентності фахівців дошкільної освіти в європейських країнах; розробка та удосконалення Галузевих стандартів вищої освіти з урахуванням європейських концептів професійної педагогічної підготовки дошкільних педагогів може стати перспективою подальших компаративних досліджень.

Джерела

1. Артемова Л.В. Модель Ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах / Л. В. Артемова, Ю. М. Косенко // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. до 80-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова. — К., 2000. — Вип. 1. — С. 84–86.
2. Бевз О.П. Гуманістична педагогіка і психологія як основа підтримки само розвиваючої особистості в освіті США / О.П. Бевз // Педагогіка і психологія. — 2006. — №2 (51). — С. 107 — 114.
3. Бельська Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Ганна Володимирівна Бельська. — К.: Університет, 2011. — 320 с.
4. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2000. — № 1. — С. 12–13.
5. Кремень В.Г. Освіта в Україні: сучасні тенденції і перспективи // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український щорічник / За ред. І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. — Вип. 11. — Київ-Ченстохова: Вид-во «Віпол», 2000. — С. 11–30.
6. Кремень В.Г. Підготовка творчої індивідуальності як основне завдання освітньої системи ХХІ століття // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції 16–17 травня 2000 року / За редакцією С.О. Сисоевої і О.Г. Романовського. — Харків: ХДПУ, 2000. — С. 3–4.

7. Мельник Н.І. Забезпечення якості дошкільної освіти в контексті аналізу професійної підготовки педагогів дошкільної освіти в країнах Західної Європи / Н.І. Мельник // Наука і освіта : педагогіка і психологія : наук. пр. журн. — № 10/ СХХVII. — Південноукр. нац. пед. ун. імені К. Ушинського, 2014. — С. 135–140.
8. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі : спільність і розбіжності : монографія. — К. : Вища школа, 1997. — 179 с.
9. Пуховська Л. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській педагогічній освіті [Електронний ресурс] / Л. Пуховська // Народна освіта : електронне наукове фахове видання. — Електронні дані. — Київ : Київ. обл. ін-т післядипломної освіти педагогічних кадрів, Інститут педагогіки НАПН України, Міжн. освітнім фондом ім. Ярослава Мудрого. — Вип. №3 (21), 2013 р. — ISBN 966-8358-22-8, УДК 1.37. — Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1736 (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
10. Рогальська І.П. Компетентнісний підхід як методологічний принцип професійної діяльності педагога / Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Ялта : РВНЗ КГУ, 2012. — С. 227–231.
11. Сбруева А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань [Електронний ресурс]: — Вісник Житом. держ. ун-ту ім. Івана Франка. — № 37. — с. 38–42. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2076/> (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
12. Сулима О. В. Інтернаціоналізація як провідна тенденція розвитку вищої педагогічної освіти Німеччини [Текст] / О.В. Сулима // Педагогіка і психологія : науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України. — 2011. — № 3. — С. 112–120.
13. Adams, K. What's in a name? Seeking professional status through degree studies within the Scottish early years context / K. Adams // European Early Childhood Education Research Journal, 2005. — №16 (2). — P. 196–209.
14. Banach Cz. Koncepcje i idee edukacji nauczycieli / Cz. Banach // Edukacja. — 1997. — № 1. — S. 111.
15. Competence Requirements in Early Childhood Education and Care Public open tender EAC 14/2009 issued by the European Commission, Directorate-General for Education and Culture: Final Report. — London and Ghent, September 2011. — 63 p.; Feiman-Nemser, S. From preparation to practice: designing a continuum to strengthen and sustain teaching / S. Feiman-Nemser // Teachers College Record. — 2001. — № 103 (6). — P. 1013–1055.
16. Directorate-General for Education and Culture: Final Report. — London and Ghent, September 2011. — 63 p.
17. Creating Effective Teaching and Learning Environments. [Електронний ресурс]: First Results from TALIS. Paris: OECD Publications. — 2009. — Режим доступу <http://www.oecd.org/dataoecd/17/51/43023606.pdf> — (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
18. Francesca C. Literature review Teachers' core competences: requirements and development / Francesca Caena // Education and Training 2020 Thematic Working Group 'Professional Development of Teachers'. — European Commission : Lifelong learning: policies and programme School education; Comenius, April, 2011. — P. 7–10.
19. Grant, G.E. The source of structural metaphors in teacher knowledge: three cases / G. Grant // Teaching and Teacher Education, 1992. — 8 (5/6). — P. 433–400.
20. Koster, B. and Dengerink, J. Professional standards for teacher educators: how to deal with complexity, ownership and function. Experiences from the Netherlands / B. Koster, J. Dengerink // European Journal of Teacher Education, 2008. — 31:2. — P. 135–149.
21. Kwiatkowska H. Edukacja nauczycieli. Konteksty-Kategorie-Praktyki / H. Kwiatkowska. — Warszawa : IBE, 1997. — S. 236.
22. Oberhuemer P. Conceptualizing the Professional Role in Early Childhood Centers: Emerging Profiles in Four European Countries [Електронний ресурс]: — Volume 2, Number 2 : Fall 2000. — Режим доступу: esrp.uiuc.edu/v2n2/oberhuemer.html. — (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
23. Oberhuemer, P. Professionals in early childhood education and care systems / Oberhuemer, P., Schreyer, I., & Neuman, M. J. — European profiles and perspectives. — Opladen & Farmington hills: Barbara Budrich Publishers. — 2010. — <http://www.vbjk.be/files/CoRe20Research20Documents%202011.pdf> — (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
24. OECD. The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. 2005. — [Електронний ресурс]. — Chapter 2, pp. 19–28. — Режим доступу: http://www.oecd.org/document/0/0,3746,en_2649_39263231_45149440_1_1_1_1,00.html — (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.
25. Pearson A. T. Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli / A.T. Pearson. — Warszawa : Szkolne i Pedagogiczne, 1994. — S. 181.
26. Timar, T. Educational Reform and Institutional Competence / T. Timar, D. Kirp // Harvard Educational Review. — 1987. — Vol. 57, No. 3. P. 308–330.
27. Turning Education Structures in Europe. General brochure [Електронний ресурс]. — 2007. — Режим доступу: <http://tun-ing.unideusto.org> — (дата звернення 24.06.2015 р.). — Назва з екрана.

